

Titel: Fortegnelsen over Trykkefrihedens Skrifter III, stk. 25

Citation: "Fortegnelsen over Trykkefrihedens Skrifter III, stk. 25", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Fortegnelsen bind 3, Fortegnelse paa alle de Skrifter som siden Trykfriheden ere udkomne, stk. 1-27, anm. nr. 1-272, dækkende 14.09.72-14.09.73 [stk. 2-27 ikke averteret i Adresseavisen]*, Gyldendal, 1773, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/catalog/tfs-texts-4_003-shoot-workid4_003_025/facsimile.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Fortegnelsen bind 3, Fortegnelse paa alle de Skrifter som siden Trykfriheden ere udkomne, stk. 1-27, anm. nr. 1-272, dækkende 14.09.72-14.09.73 [stk. 2-27 ikke averteret i Adresseavisen]

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Kritisk Fortegnelse
over alle udkomne

Skrifter,
siden
Trykfrigheden.

Tredie Aargang, 25. Stykke.

No. 256.

Jerusalem's Betragtninger over Religionens fornemste Sandheder til Hans Durchlauchtighed Arve Prindsen af Brunsvig og Lyneborg. Efter det tredie Op- lag oversatte af Peder Topp Wandall. Første Deel. Trykt i Sorøe. Findes tilkiøbs i Kiøbenhavn hos Bogbinder Johan Carl Heidner boende i store Grennegade No. 231. for 1 Rdlr. 2 Mark, stor 25 Ark 8. foruden Hr. Schensheyders Fortale.

Titelen forkynder vore Læsere Indholdens Vigtighed af dette Værk, og Jerusalem som
3die Aargang. B b dets

dets værdige Forfatter — Meer behøve ikke de Læsere at vide, som ere nogenledes bevandrede i den nye Literature, for at fatte den fordeelagtigste Fordom om dette Skrift; hvori alt svarer til Formaalenes Høihed, hvori alt er sin udsødelige Forfatter værdig. — Det er med andre Ord, et Skrift, som er fuldt af Interesse, Overbeviisning og Henrykkelse. — Forf. begynder med at afhandle **Bigtigheden i den Undersøgning: om der er en Gud til.** Derfra gaae hans Betragtninger ordentlig frem over Religionens Grundsandheder, og endes i denne Deel med den gode Betragtning om **Religionens Forhold imod Bantroe og Dvertroe.** — Vi kunne ikke andet end lykønske os med saa værdigt et Skrift i vort Sprog; og vi kunne ikke undlade, i vort skionsomme Publikums Navn, at sige Oversætteren Tak. Ja, en Oversætter af Hr. Wandalls Skionsomhed, Lykke og Duelighed fortjener vor Agt og Erkiendtlighed.

No. 257.

Modgift eller Lærdom, Trost og Naad imod Synden, anvist udi Ti Mandelige Taler, bearbejdede, holdte og til Trykken hengivne af N. Peter Langhorn, China-Præst. Trykt og tilkiøbs hos Brødrene Berling for 3 Mark 8 p. stor 16 Ark 8vo.

Læ

Læsereen maae ikke søge noget besynderligt i den besynderlige Titel; thi Hr. L. . . s Prækener, som her ere ndgivne, indeholde ingen besynderligere Modgift, Trost og Raad imod Synden, end Prækener i Almindelighed. — Men Hr. L. vil strax fra Titelbladet giere sig bekendt for sine Læsere. — Han vilde gierne vinde i det ringeste den Fordeel, at synes en vittig og velstalende Prædikant; denne hans Hensigt troe vi at spore lige fra Titelen indtil det sidste Ord i disse af ham bearbejdede og til Trykken hengivne hellige Taler. Men skulle vi sige, hvorledes han forekom os, da syntes vi, under hans Talers Giennemlæsning, at høre den snaksomme og pudseerlige aandelige Taler. Snaksom var han os i Henseende til de uendelige eensbetydende Talemaader, hvormed han opholdte sig ved et og andet Indfald, der dog ikke var af stor Vigtighed; og pudseerlig er han overalt, hvor han vilde underholde os med sin Wittighed; thi vi kunde knap høre os for Latter; ja endog hans Veltalenhed er pudseerlig; thi de Sving og Fald, som er hans Sprog sær egne, giere en alt for lystig Afsværling; Men vore Læsere bør have den Fornøjselse at høre Manden selv. — Vi ville da først som en Prøve af hans Veltalenhed, hvilken vi dristede os til at kalde Snaksomhed, udskrive dem nogle Linier af hans Præken over den roelike

B b 2

lige Dicevel, holden paa 3 Søndag i Faste, her ere de: „ Han, (den rige Bonde) skriver op „ for Sielen lang Leve-Tid, mange Leve-Aar, „ du haver meget Godt i Forraad til mange Aar. „ Men han var ingen god Regnemester. „ Han regnede Feil, og satte Tal for mange, han „ gif for høyt i Regningen. Al Jorderi- „ ges Dommer trak fra, og gjorde de mange „ Aar til saa Timer. Det var en anden „ Regning. Nu han ret vil begynde at leve; „ nu faaer han Kense-Ordre; nu bliver han „ sagt ud af Verden, nu bliver huset paa Jor- „ den ham opsagt, nu faaer han Befaling at „ slotte, nu faaer han Bud at døe. „ Hvil- „ ken opbyggelig Skibs Veltalenhed spore vi ikke „ hos Hr. L. i følgende: „ Jesu Christe! Du „ eeneste Helved = Tillsukker, Du eeneste „ Himmel = Opslukker! „ Dette sidste kan ogsaa være en Prøve paa Hr. L. . . s Pudser- „ lighed — men om den er anstændig i Taler, og i hellige Taler — det er en anden Sag!

No. 258.

J. Kraftii *Mechanica*, Latine reddita & aucta
a I. N. Tetens. cum Tabb. aeneis. Buez-
zovii & Wismariae apud I. A. Bergerum &
I. Boednerum. MDCCLXXIII. er udkommen

i

i stor 4to. Dedicationen til Hertugen i Mecklenborg og Fortalerne udgiere 31 Sider, Skriftet selv 466 Sider, og Trykfeilene, som ere rettede, 4 Sider.

Da Sal. Hr. Justitsraad og Professor Krafts *Mechanik*, formedelt det Sprog, hvorpaa den er skrevet, ikke vel har hidtil kundet blive til Lærdes Nytte uden for Danmark, Norge og Sverrig, har Hr. Zetens, Professor *Physices* i Bûlow, gjort sig de udenlandske Lærde forbundne ved at meddeele dem den første Tome af saa betydeligt et Verk, paa et Sprog, som endnu kan ansees, for at være tilfælles for de fleste Lærde. Hr. Pr. Z. har desuden forøget denne sin Udgave med adskillige Tillæg; saaledes forekommer pag. 325 til 391, som et Tillæg til den XV. Forelæsning, en heel Afhandling, som indeholder: *Elementa Dynamices*; paa et leet Blad ved Enden af Bogen, følger endnu et Stykke, som henherer til pag. 390. De øvrige Tillæg ere anbragte som Noter, og adskilte fra Forfatterens ved at bemærke dem med et hofsenet (T) men Forfatterens egne med (A). De udgiere omtrent 20 i Tallet, hvoraf dog nogle ere vigtigere end andre, s. E. pag. 72. ved S. 53. Tillæg III. hvor Hr. Z. i Texten har udfødt Forfatterens, og sat en almindeligere Oplesning

der i steden. I det der udferte Problemate isoperimetrico; pag. 135 til 137. ved §. 155. Forelæsn. VIII. om Centro Oscillationis; pag. 398 til 400. ved §. 294. Forelæsn. XVI. om Maalet paa de levende Kræfter, og pag. 449 til 454 ved §. 352. Tillæg XIII. om Principio Minimi. Endnu findes en Anmerkning i Oversætterens Præmonito ad Lectorem pag. 30. som henholder til pag. 179. ved §. 181. Forelæsn. IX. om den udfastede Kugel, som skulde kunne følge med Jorden, som en Satelles. Til Foregøvelserne kan ogsaa regnes, at heri findes foran ved hver Forelæsning og Tillæg et kort Indhold af Hjerne. Hvad Oversættelsen selv angaaer, da er Sproget gandske forstaaeligt, og saaledes som man er vant til at læse det i slige Materier; dog havde vi ikke just oversat Forfatterens Navn paa Titulen: *Jens Kraft* ved: *Jensenius Kraftius*. Paa nogle Stæder have vi fundet Oversættelsen temmelig frie; dog uden at forandre noget betydeligt i Meeningen. Det havde maaskee ogsaa været en liden Frihed, men den havde giort Brugen af dette Verk lettere, naar Oversetteren endnu havde forladt den idelig afbrudte Nummerering af Hjerne i Forelæsningerne og Tillæggene, og ladet dem alle gaae i een Folge. At nogle af Forfatterens Noter ere ikke bemærkede med (A)

f. Gr.

f. E. pag. 46. og 315. o. f. regner vi til Trykfeil, ligesom at i bemeldte Præmonit. ad Lect. anvises Elementa Dynamicæ efter Forelæsning XVI. som skal hedde XV.

No. 259.

Afhandling om Aalborgs Handel, — kronet af det Kongelige Danske Landhuusholdnings-Selskab, — ved Christian Magnus Strif, Hospitals-Forstander i Helsingør og Medlem i bemeldte Selskab. Kiøbenhavn 1773. Trykt paa Gyldenbalds Bekostning, og findes hos hannem tilkiøbs for 3 Mark. 17 Ark stor 8.

Nytten af politiske Handels-Balancer kan lettelig indsees, men vanskeligere er det at angive en tilforladelig Maade, hvorefter samme med Nødsed kan udregnes og fastsettes. Den rullerende Pengesum, dens Af- eller Tiltagelse, hvilken endog, usupponeret periodiske generelle Ombytninger, neppe kan bestemmes, er i sig selv et ufuldstændigt Vidne om Handels Tilstand, da den i et hvert Land varieres af alt for mange absolute og relative Omstændigheder. Vexel-Courserne er ikke meget sikrere; thi retter den sig skient for en stor Deel efter Forholdet mellem Statens active og passive Handel, saa er

B b 4 det

det dog lige saa vist, at saadant Forhold aldeles ikke er den eeneste Grund til Coursens Stigen og Falden. National = Gield, Subsidier, Betrel = Rytterie, Forbud paa Penges Udsørsel, en falsk Myntefod, og et urigtigt Banco = System, m. v. ere Aarsager, der i Coursen frembringe samme Virkninger, som Handlens forskjellige Forhold. Endnu uvissere er det, efter giættende Beregninger over Landets Natur = og Konst = Producter, sammenlignede med Consumtionen, i Folkemængdens adskillige Classer, saavel af inden som udenlandsk Vare, at ville bestemme Handlens Udslag. Denne Plan har Pontoppidan fulgt i sin Deconomiske Balance, og vistnok, naar man meer vilde skrive for at smigre sin Nation, og at priise sine Landsmænd lykkelige, end for at sige rigtige, skient ubehagelige, Sandheder; saa er denne Methode, der lader Indbildningskraften frie Raadighed, meget fortreffelig. Pontoppidan har paa denne Maade udbragt, at Danmark, Ordet taget i den egentligste Forstand, vinder i sin Handel aarlig over en halv Tønde Guld; Men hvad dømmer man nu om lige smigrende Fordeele? Man anseer dem for godhæertige patriotiske Dromme, for pia desideria, og den i Aaret 1772. udkomne Afhandling om Danmarks og Norges Tilstand i Henseende til Handlen giver os desværre kunst slet
Trost,

Trost, og aabner os en ganske forskiellig Scene. Alting vel overlagt, bliver der altsaa, for at bestemme Handels = Forfatningen, ventelig intet sikrere Thermometrum tilbage, end at tage sin Tilflugt til Told = Registerne, som det simpleste Middel, og fornemmelig ved Hielp af samme at forskaffe sig specielle, og, for politisk Brugberheds Skyld, nye detaillerede Beskrivelser over enkelte Steders Handel. I saadan Hensigt var det, at vor priiselige Landhuusholdnings = Selskab ved udsatte Præmier søgte at opmuntre Landets tænkende Borgere til at levere Handels = Historier om enkelte Byer; og til dette Niemeed har Hr. Kammeraad Orsk, som allerede tilforn i dette Fag er bekiendt af sit Forsøg over Bergens Handel, udarbejdet nærværende Afhandling om en af vore vigtigste Handelssteder, og Bærets Nøagtighed tilkiendte ham Belønningen.

Heele Afhandlingen, som i sær er bestemt for Aalborgs Handel, saaledes som den var i Aaret 1769. bestaaer af 14 Kapitler. I det 1ste viises Aalborgs Handel med Danmark, og der angives, hvad Vare denne Kiebsted til og fra andre Danske Byer har ind- og udført; Hist og her anstilles Sammenligning med Aalborgs Handel i nogle af de forrige Aaringer s. Er. 1652. og i sær 1706. Ved denne indenlandske Han-

del har Aalborg i Aaret 1769. vundet 46,993 Rdlr. — Det 2de Kapitel detaillerer paa samme Maade Handlen med Norge, som i bemeldte Aar udfalder for Aalborg til en Gevinst af 99,347 Rdlr. og ligeledes sammenlignes med Aaret 1706. — Det 3die Kapitel handler om Aalborgs Haandværkere og Fabriquer, disse sidste ere et Sukker = Raffinaderie, Søbeshyerie, Kænrogs = Fabrique, Trekkerie, Teglsbrænderie og tilførn et Silke Fabrique. — I det 4de Kapitel viises Aalborgs egne Skibes Mængde og Drægtighed i nogle Aar af forrige og dette Aarhundrede, hvoraf sees, at Forskiellen ikke saa meget bestaaer i Skibenes Mængde, som i Bygnings = Maadens Forandring og deres Drægtigheds Forøgelse. — I det 5te Kapitel, og de selgende, til det ellefte inclusive, detailleres Aalborgs udenlandske Handel, der i Aaret 1769. overalt udfaldt til dens Tab; Ved sin Handel med Sverrig tabte den 2,168 Rdlr. med de esterske Stæder 80,239 Rdlr. med Hamborg 9,046 Rdlr. med Engelland 7,234 Rdlr. med Holland 10,115 Rdlr. med Frankrig 3,652 Rdlr. og med Portugal 18,374 Rdlr. — Det 12te Kapitel indeholder Betragtninger over Aalborgs udenlandske Handel. Vel har Aalborg ved sin heele indenlandske Handel i Aaret 1769. vundet 146,340 Rdlr. som paa Landets indvortes Bind-

fi=

ffibellighed nødvendig maae have havt en hypperlig Indfyldelse, men derimod har den i samme Aar ved sin udenlandske Handel tabt 130,818 Rdlr. der for heele Staten er et virkeligt og alt for betydeligt Tab, ja endog langt overgaaer Aalborgs Tab i de 2de forrige Aaringer, og vist nok, dersom Underbalancen i Fremtiden skulde vedblive at stige i samme Forhold; saa vilde Følgerne for Landet blive alt for bedrøvelige; Efter denne generelle Beregning anstiller Forfatteren en Sammenligning mellem Aalborgs udenlandske Handel i Aarene 1706 og 1769, og viiser Forskiellen i Henseende til de Vare, hvoraf enten intet eller et mindre Quantum i det eene eller andet af bemeldte Aar til eller fra Aalborg er ind- og udført. Vi troe, at denne Sammenligning, vel overveiet, uden Tvivl kan give Leilighed til adskillige, ikke ubetydelige, Anmerkninger, dog at man bruger den med fornøden Forsomhed, saavel i Henseft til hvad Oplag Byen af visse Vahre fra de foreløbende Aar kan have havt, som og i Henseende til den Forskiel, der kan have sin Grund i den middelbare Handels Indskrænkning, og den umiddelbares Udvidelse, i Forbud paa visse Vahres Indførsel, i Told- og Tariffens Forandring, og selgelig, af disse og flere Aarsager, i Contrabande-Handlens større eller mindre Overvægt.

Det

Det 13de Kapitel viser Aalborgs, i Hensigt til Handlen, fordeelagtige Omstændigheder, Hindringerne i dens Handel, og Midlerne til dens Forbedring. Til de betydeligste indvoortes Fordeele henregnes dens bequemme Beliggenhed, Leilighed og Lyst hos de unge for Handlen bestemte Mennesker, til at undervises, foruden i Skrivning og Regning, i Bogholderiet og adskillige fremmede Sprog. Kiebmændenes, endog de Rigestes, Iver i at fortsætte og vedblive Handlen, Deres Ordholdenhed og Nødelighed, Deres Lyst til Fabriqvers Anlæg, og endelig, at ikke Selge = Koner gaae omkring med Kramvare. Derimod ere de vigtigste Hindringer i Aalborgs Handel, Sildefiskeriets Aftagelse i Limfjorden, den skadelige Landprang, som øves af Studerne fra Lokken, Blokhusene og andre Steder, samt Mangel paa fornødne Manufacturer og Fabriqver. Midlerne til Handels lykkeligere Opkomst, maatte, foruden nysomtatte Hindringsers Hævelse, i sæt erholdes ved Landvæsnets Ophjælpelse og fordeelagtigere Indretning, og ved muelige Forbedringer i en og anden af de udenlandske Handelsgreene, som i det mindste ikke burde være for Aalborg blot passive.

Det 14de Kapitel indeholder alfabætiske
Tabeller over de Vare, som i Aarene 1706,
og

og 1769 (og hvad visse Artikler angaaer, tillige i nogle andre Aar;) til og fra Aalborg, fra og til Danmark, Norge og fremmede Steder ere ind- og udførte. Disse Tabeller ansee vi for meget nyttige og beqvemme, da de med eet Øjeblikke lade os overse Aalborgs Handel med ethvert Slags Vare i sær; men Nøye og Flid have de vist kostet Forfatteren; dog det samme gielder jo om heele Værket, som i Hovedsagen er grundet paa Aalborgs Toldbøger, og ikke uden megen Umage og kiedsomme Regninger er bragt i saa nyttig og ordentlig en Form, at det kan tiene til Menster for andre Afhandlinger i lige Fald. Forfatteren angiver selv i Fortalen slige Arbeider for saa uoisommelige, at naar man ikke har en stærk Laalmodighed, og tillige en fast Overbevisning om deres muelige Nytte, maae man synke under Byrden, og forlade Arbeidet paa Halvveien; Og vi kunne ikke andet end heri give ham fuldkommen Ret; Men jo større Tak skylder man paa den anden Side de Mænd, der ikke ved disse Vanskeligheder lade sig affrække fra at bidrage til det fornuftige Publikums Oplysning i saa vigtigt et Fag. Vi ønske kuns at fleere maatte ved Landhuusholdnings- Selskabets Opmuntringer anspores til at levere os lige saa rigtige, lige saa vel udarbejdede Handels- Beskrivelser over vore andre Kiebsteder; Og ventelig blive vore Ønsker
op

opfyldt; thi paa en Tid, da man bør haabe, at vor gamle mysterieuse Statskunst er forsvunden, vil Udgang til Toldbegorne neppe nægtes Vedkommende, som maatte have Lyst deraf at betiene sig; og da, naar vi fik tilforladelige historiske Kundskaber om vore fleeste Handelsstæder, da først skulde Statsphilosofherne, de politiske Genier, kunde begynde, paa visse Grunde at angive sikre Planer til Handlens Opkomst, thi de Slutninger man af een enkelt Byes Historie, uden Sammenligning med andre, kunne uddrage, ere alt for tvivlsomme, i sær hvad Aalborg angaaer, der driver saa stor en indenlands Handel, og med Vare, ofte ved Udførslen uangivne, forsyner saa mange andre Smaaestæder, der kun ere at ansee som denne Byes Høker. Det skulde derhos være ussæligt, om slige Beskrivelser detaillerede Handlen ikke for eet, men for flere paa hinanden følgende Aar; Vel blev Arbeidet derved vidtsøftigere, men Nyttten blev og des sikrere, og maaskee Niemeedet neppe paa anden Maade fuldkommen opnaaes, da man ellers, uvidende om en Byes forhen havde eller beholdende Forraad, ikke egentlig indseer dens Handel for det bestemte Aar. Endog Hr. Ostriks Afhandling kan herom overbevise os; Man vil s. Ex. finde, at Aalborg i Aaret 1769. intet Silke har indført, og deraf maae dog forbruges
en

en temmelig Mængde, men derimod udført 3 Pd. den maae altsaa tilførn dermed have været forsynet. Af Caffebønner er kun indført 1139 Pd. hvor lidet for saa stor en Bye, der i samme Aar, Udførslen fradraget, har af Thee indført 19 Casser, 1680 Pd. og af Caffebønner findes ingen at være udført, hvem har da forsynet Smaastederne og Landet? af Franske Wiine, saavel som af Fransk Brændeviin, er i Aaret 1769. ueppe indført Halvparten mod Aarene 1723, 1724 og 1730; Dersom denne Forskiel ikke har sin Grund i et større Oplag fra de næste Aar for 1769, hvilket Tabellen ved pag. 146. maaskee kan give Anledning til at formode, hvorledes skal man da forklare dette Paradoxon. Skulde Byen være blevet mere tarvelig og sparsom? Vi vilde i det mindste ønske det! eller skulde Toldens Forhøjelse være Aarsag deri; skulde Toldsvig kunde give nogen Oplysning i disse Hemmeligheder. Desvoerre slige Omstændigheder ville altid forvolde en slags Usikkerhed i de paa Toldbøger grundede Beregninger, der dog desuagtet af alle blive de meest tilførladelige.

No. 260.

Børne - Bønnen. Om Børnenes physiske
Opdragelse fra Fødselen af indtil det femtende
Aar.

Nar. Indeholdende Oplesningen paa de Sporsmaale: Hvilke ere de fornemste Nar-sager til at de fleeste Menneffer dse i deres Barndom? Og: Hvilke ere de kraftigste Midler til at bevare deres Liv? Til almindelig Nytte opsat af Johann Christian Lange, Doktor i den Medicinske Videnskab og Praktikus i Kiøbenhavn. 1773. Trykt hos Stein og tilkøbs paa Bogladerne og hos Forfatteren selv i Snaregaden No. 12. for 4 Mark. Stor 21 $\frac{3}{4}$ Ark 8vo.

Denne Bog er skreven uden Nødvendighed, trykt uden Siirlighed, gemeen uden Fattelsighed, og recenseteret (i den Kritiske Journal) uden Barmhiertighed.

No. 261.

Lommebog til hver Mand's Brug for 1773. Kbhvn. tilkøbs paa Hr. Agent Holkes Con-toir i hans Gaard paa store Kiøbmager Gade for 10 s. Stor 3 Ark 12mo.

For Samlingens Skyld anfere vi denne Piece, hvis Indhold er enhver ellers bekendt nok af Noiserne.